

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**AZ ESZKÖZÖK SZÁMVITELI ÉRTÉKELÉSÉNEK HATÁSA A
VÁLLALATÉRTÉKRE AZ IFRS-EK ÉS US GAAP SZÁMVITELI
RENDSZEREK TÜKRÉBEN**

Hamad Mirjam

Témavezető:

Dr. habil. Tarnóczy Tibor

egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM

Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok

Doktori Iskola

Debrecen, 2024

TARTALOMJEGYZÉK

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉSEI ÉS A KUTATÁSI HIPOTÉZISEK BEMUTATÁSA	1
1.1. A kutatás előzményei	1
1.2. Célkitűzések és a kutatási hipotézisek bemutatása	2
2. ADATBÁZIS ÉS AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ISMERTETÉSE	6
2.1. Felhasznált adatok bemutatása.....	6
2.2. A módszertan bemutatása.....	6
2.2.1. <i>Regresszió-analízis, kollinearitás a regresszió-számításban</i>	7
2.2.2. <i>A variancia-analízis használata az elemzésben</i>	10
3. AZ ÉRTEKEZÉS FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI	12
4. AZ ÉRTEKEZÉS ÚJ, ILLETVE ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI	17
5. AZ EREDMÉNYEK GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGA	19
6. IRODALOMJEGYZÉK	23
7. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK.....	25

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉSEI ÉS A KUTATÁSI HIPOTÉZISEK BEMUTATÁSA

1.1. A kutatás előzményei

Tanulmányi éveim alatt mesterszakos hallgatóként találkoztam először a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardokkal (IFRS), mint a számviteli rendszerek egységesítésére szolgáló lehetőséggel. Az IFRS-ek létrehozásának fő célja egy egységes rendszer megteremtése volt, amely támogatja a gyors tőkeáramlást, a nemzeti határok átlépését és a befektetési lehetőségek növelését. Az IFRS-ek a befektetők érdekeit tartják a legfontosabbnak, ezért arra törekszenek, hogy a vállalat vagyonát a lehető leghitelesebben mutassák be. Több mint 140 országban alkalmazzák az IFRS-eket, mint számviteli rendszert, illetve több országban kötelező bizonyos típusú vállalatok esetében használni, míg más országokban csak lehetőség.

Az IFRS-ek törekednek és nagy hangsúlyt fektetnek az eszközök valós értéken történő bemutatására, amelynek során arra ösztönzik a vállalatokat, hogy az eszközök kezdő és követő értékelésekor, olyan értékelési eljárásokat alkalmazzanak, amelyek valós értéken alapulnak. Ebből az a következtetés is levonható, hogy létrejött az a számviteli rendszer, amely feltehetően a vállalat vagyonát a piaci értékhez leginkább megközelítő értéken igyekszik kimutatni. Ahogyan az előzőekben is említettem, számos ország alkalmazza az IFRS-eket kötelező vagy választható számviteli rendszerként, ennek ellenére az USA-ban US GAAP-et alkalmazzák. Ennek számos oka lehet, azonban ezek a tárgyalása nem része kutatásomnak. Annak ellenére, hogy az IFRS-ek és az US GAAP folyamatosan közelednek egymáshoz, mégis több különbséget lehet találni, még a közös együttműködéssel kidolgozott standardok esetében is. Ennek oka, hogy más-más szerv felelős a két számviteli rendszerben kidolgozott standardok és szabályzatok elfogadásáért.

PhD hallgatóként lehetőségem volt megismerkedni a US GAAP és az IFRS számviteli rendszerek főbb értékelési szabályaival és eljárásaival. Míg az IFRS-ek törekednek az eszközök valós értéken történő kimutatásra, ezzel szemben a US GAAP sokkal

óvatosabb elveken alapul, és nem ad lehetőséget az eszközök felértékelésére (VERNANDO, 2021; HONG et al., 2018). Míg az IFRS-ek több eszköz felértékelését is engedélyezik az eszközök valós értéken történő kimutatása érdekében, addig az US GAAP még akkor sem engedi meg az eszközök felértékelését, ha a piaci érték jelentősen meghaladja a kimutatott könyv szerinti értéket. Az IFRS-ek bizonyos eszközök esetében engedik az értékvesztések visszairását, amennyiben a piaci érték meghaladja a könyv szerinti értéket, ezzel szemben a US GAAP számviteli rendszerben nincs lehetőség az értékvesztést visszaírni. Míg az IFRS-ek engedik a kísérleti fejlesztések értékének immateriális eszközként történő aktiválását, addig a US GAAP az adott év eredményének terhére számolja el a felmerülő költségeket. Az itt felsoroltakon kívül, még számos különbség lehet a két számviteli rendszerben az eszközök kezdő és követő értékelési eljárásában. Ebből az a következtetés is levonható, hogy a US GAAP alkalmazása esetén alacsonyabb, míg az IFRS-ek alkalmazása esetén magasabb könyv szerinti értéket mutathatnak ki a vállalatok. Ekkor merült fel bennem a kérdés, hogy a két számviteli rendszer közül, melyik alkalmazása esetében sikerül a piaci értéket jobban közelítő könyv szerinti értéket kimutatni?

1.2. Célkitűzések és a kutatási hipotézisek bemutatása

A kutatási kérdésem megfogalmazásában a számvitel által kimutatott könyv szerinti érték és a piaci érték közötti különbség játszott szerepet. Felmerült bennem a kérdés, hogy melyik számviteli rendszer (IFRS vagy US GAAP) esetében beszélhetünk nagyobb vagy kisebb könyv szerinti érték és piaci érték közötti különbségről? A különbséget a két érték között az adott számviteli rendszer értékelési eljárásai nagyban befolyásolhatják.

Kutatásom fő célja tehát az volt, hogy feltárjam, van-e eltérés az IFRS-eket és a US GAAP-et alkalmazó vállalatok között a könyv szerinti érték és piaci érték vonatkozásában. Illetve, megvizsgáljam a két számviteli rendszer (IFRS és US GAAP) közötti különbséget az eszközök értékelési eljárása vonatkozásában. Mivel egy adott vállalat általában egy számviteli rendszert alkalmaz a pénzügyi kimutatások elkészítéséhez, ezért kutatásom során két különböző számviteli rendszert alkalmazó

vállalati csoportot vizsgáltam. A kiválasztott két vállalati csoport a DAX német tőzszeindex és a DJIA (Dow Jones Industrial Average) index vállalatai voltak. A DJIA index vállalatai a US GAAP számviteli rendszert alkalmazzák, míg a DAX index vállalatai az IFRS-eket. Mind a két tőzszeindex vállalatai tőzsdén jegyzett társaságok, ezért a piaci értékük könnyen meghatározható.

Kutatásom céljai közé tartozott az is, hogy megállapítsam több évre vonatkozóan a két indexet alkotó vállalatok P/BV mutatóját, feltárjam a könyv szerinti érték eltéréseinek okait és meghatározzam melyik számviteli rendszer képesebb az eszközök valósabb értékelésére, ha összehasonlításként a piaci értéket vesszük a vállalat „valós” értékének. Kutatási célomhoz négy kutatási kérdést fogalmaztam meg, amelyekből négy hipotézist származtattam, amiket az *1. táblázatban* mutatok be.

1. táblázat: A kutatási kérdések és hipotézisek

Kutatási kérdések	Hipotézis
Van-e eltérés az eszközök könyv szerinti értékében az IFRS-eket és US GAAP-et alkalmazó vállalatok között?	H1: <i>Az alkalmazott számviteli rendszer hatással van az eszközök könyv szerinti értékének alakulására.</i>
A US GAAP-et alkalmazó vállalatoknál nagyobb-e az eltérés a könyv szerinti és piaci érték között, mint az IFRS-eket alkalmazó vállalatoknál?	H2: <i>A Dow Jones index vállalatainak P/BV értékei magasabbak, mint a DAX index vállalataié.</i>
Van-e eltérés az IFRS-eket és US GAAP-et alkalmazó vállalatok piaci érték mutatói között?	H3: <i>A számviteli rendszer típusa hatással van a piaci érték mutatók alakulására.</i>
Az egyes eszközök könyv szerinti értéke befolyásolja-e a piaci érték mutatók alakulását?	H4: <i>Az eszközök értéke hatással van a piaci érték mutatók alakulására.</i>

Forrás: Saját szerkesztés

Az első hipotézisemmel (H1) az alkalmazott számviteli rendszer és az eszközök könyv szerinti értékének kapcsolatára kerestem választ.

A második hipotézisemet (H2) arra alapoztam, hogy a DJIA index vállalatai, a „szigorúbb és óvatosabb” US GAAP számviteli rendszer miatt, az eszközeiket

alacsonyabb értéken mutatják ki, mint az IFRS-eket alkalmazó DAX index vállalatai. Ez azt jelenti, hogy a nevezőben lévő eszközök nettó könyv szerinti értéke kisebb, mint a számlálóban lévő piaci értékük. Feltételeztem, hogy a DAX index vállalatai, az IFRS-ek általi átértékelési lehetőségeket alkalmazva, a piaci értékhez közelebb eső nettó könyv szerinti értéket mutatnak ki a könyveikben.

A harmadik hipotézisem (H3) elsőként kizárólag a P/BV mutató vizsgálatára irányult. Ugyanakkor, a szakirodalom tüzetesebb tanulmányozása során kiderült, hogy több kutatásban (SCHMIDLIN, 2014; JOOS, 1997; ARCE MORA, 2010; KING – LANGLI, 1999) is említésre kerül a piaci mutatók és a számviteli rendszer kapcsolata. Míg a P/BV és a P/E mutató alakulására erős hatással van az alkalmazott számviteli rendszer, addig valószínűsíthetően a P/S mutatót befolyásolja a legkevésbé. Ennek oka, hogy az árbevétel elszámolása szinte minden számviteli rendszerben megegyezik és kizárólag kisebb eltérések merülnek fel a rendszerek között. Az előzőeknek megfelelően a harmadik hipotézisemet három alhipotézisre bontottam:

- **H3:** *A számviteli rendszer típusa hatással van a piaci értékmutatók alakulására.*
 - **H3a:** *A számviteli rendszer típusa hatással van a P/BV mutató alakulására.*
 - **H3b:** *A számviteli rendszer típusa hatással van a P/E mutató alakulására.*
 - **H3c:** *A számviteli rendszer típusa hatással van a P/S mutató alakulására.*

Negyedik hipotézisem (H4) eredetileg szintén kizárólag a P/BV mutatóra irányult, de a fentebb említett okoknál fogva kibővítettem a többi piaci érték mutatóval. Amennyiben az alkalmazott számviteli rendszer hatással van a piaci érték mutatókra, feltételezhető, hogy ezen mutatók alakulását befolyásolják a számvitelben alkalmazott értékelési eljárások. Választ kerestem arra is, hogy mely eszközök vannak hatással a piaci érték mutatók alakulására. A negyedik hipotézisemet is három alhipotézisre bontottam:

- **H4:** *Az eszközök értéke hatással van a piaci érték mutatók alakulására.*
 - **H4a:** *Az eszközök értéke hatással van a P/BV mutató alakulására.*
 - **H4b:** *Az eszközök értéke hatással van a P/E mutató alakulására.*

- **H4c:** *Az eszközök értéke hatással van a P/S mutató alakulására.*

A megfogalmazott hipotézisek igazolása érdekében szakirodalmi feldolgozást végeztem a vállalatértékeléssel kapcsolatban, kitérve a piaci értékalapú eljárásokra is. Elemzést végeztem a két számviteli rendszer (IFRS és US GAAP) kezdő és követő értékelési eljárásait illetően is. A szakirodalom segítségével kiemeltem a különbségeket és hasonlóságokat a rendszerek között, fókuszba helyezve az elemzésben szereplő eszközöket. Az elemzéseket a Microsoft Excel, az R-statisztikai rendszer és a STATA statisztikai rendszer segítségével végeztem. A vizsgálatot leíró statisztikai elemzéssel kezdtem, majd a hipotézisek igazolása vagy elvetése érdekében többféle statisztikai vizsgálatot is végeztem.

2. ADATBÁZIS ÉS AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK ISMERTETÉSE

Kutatómunkám során szekunder és primer kutatást egyaránt végeztem Az elemzést és a számításokat a Microsoft Excel, R-statisztikai rendszer és a STATA rendszer segítségével végeztem.

2.1. Felhasznált adatok bemutatása

A kutatásom során használt adatok a vállalkozások pénzügyi kimutatásaiból kinyerhető adatok. A célkitűzéseimhez igazodva, két különböző számviteli környezetben működő vállalatcsoportot vizsgáltam. A vállalatcsoportok kiválasztása során fontosnak tartottam közel azonos darabszámmal rendelkező tőzsdei index vállalatait elemezni. Ezt szem előtt tartva, a két számviteli rendszer, a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS-ek) és az Amerikai Egyesült Államok általánosan elfogadott számviteli alapelvei (US GAAP) szerinti értékelési módszereket vizsgálom és hasonlítom össze. Ehhez a vizsgálathoz a DAX német tőzsdeindex és a Dow Jones Ipari Átlag (DJIA) index vállalatainak adatait használtam fel. Azért esett a választásom e két tőzsdei index vállalataira, mert mindkét tőzsdeindex az adott térség közel 30 legnagyobb vállalatának részvényeit tartalmazza, amelyek eltérő számviteli rendszert alkalmaznak. A DAX tőzsdeindexben lévő vállalatok a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok alapján készítik pénzügyi kimutatásaikat, míg a Dow Jones Ipari Átlag index vállalatai az Amerikai Egyesült Államok általánosan elfogadott számviteli alapelveit alkalmazzák. A vizsgálatomat, mind a két vállalati csoport esetében 5 évre végeztem el, a 2017-2021 közötti időszakra vonatkozóan. A adatbázisból – az eltérő pénzügyi beszámolóik miatt - kiszűrésre kerültek a pénzügyi vállalatok, így a végleges adatbázisban 33 vállalat szerepel a DAX index és 24 vállalat a DJIA index vállalataiból.

2.2. A módszertan bemutatása

A hipotézisek igazolás érdekében különböző statisztikai vizsgálatokat végeztem, illetve módszereket alkalmaztam. A hipotézisek vizsgálatára alkalmazott statisztikai módszereket és annak eredményét a *2. táblázatban* mutattam be.

2. táblázat: A hipotézisek vizsgálatára alkalmazott statisztikai módszerek összefoglaló táblázata

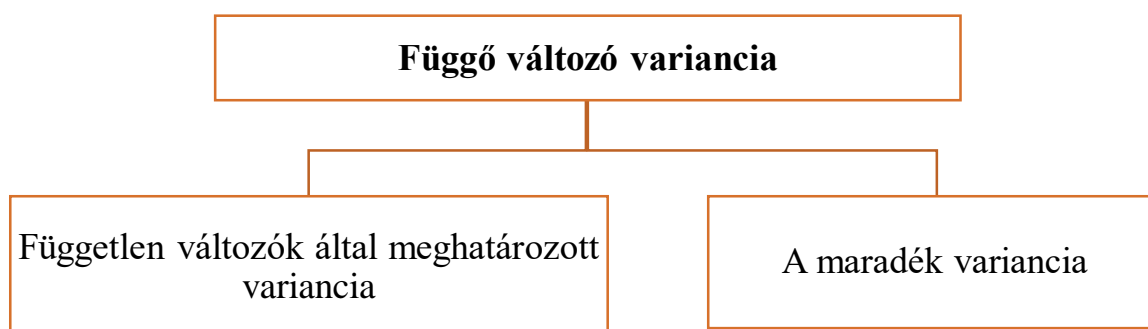
Hipotézis	Igazolás módszere
H1: Az alkalmazott számviteli rendszer hatással van az eszközök könyv szerinti értékének alakulására.	Varianciaanalízis
H2: A Dow Jones index vállalatainak P/BV értékei magasabbak, mint a DAX index vállalataié.	Varianciaanalízis Leíró statisztika
H3: A számviteli rendszer típusa hatással van a piaci érték mutatók alakulására.	Regresszióanalízis
H4: Az eszközök értéke hatással van a piaci érték mutatók alakulására.	Kétváltozós és többváltozós stepwise regresszióanalízis

Forrás: Saját szerkesztés

2.2.1. Regresszió-analízis, kollinearitás a regresszió-számításban

A regresszió-analízis arra szolgál, hogy megvizsgálja két vagy több magyarázó (független) változó milyen hatással van az eredmény (függő) változóra és a regressziós együtthatók tekinthetők-e nullától különbözőnek (WOOLDRIDGE, 2019). A regresszió-analízis lényegét a 1. ábrán mutatom be, ahol látható, hogy a függő változó varianciája alapvetően két részre kerül felbontásra:

1. A független változó(k) által meghatározott varianciára.
2. A maradék varianciára (reziduális variancia, hiba), amit nem lehet meghatározni a független változók varianciájával.

1. ábra: A regresszió-analízis lényege

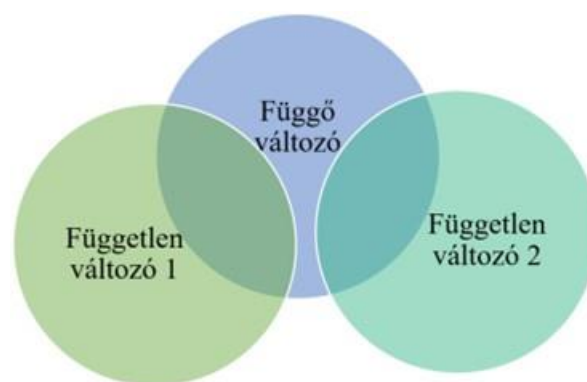
Forrás: Saját szerkesztés.

A független (magyarázó) változó(k)ról feltételezzük, hogy befolyásolja/befolyásolják a függő (eredmény) változó alakulását (SOLTÉSZ-VÁRHELYI, 2019). Többféle regressziós modellt is alkalmaznak a statisztikai elemzések során, köztük a lineáris regressziót, a panel regressziót, a logisztikus regressziót, stb. Lineáris regresszió esetében megkülönböztetünk egyszerű (kétváltozós) lineáris regressziót és többváltozós lineáris regressziót (NEWBOLD et al., 2020). Az egyszerű (kétváltozós) lineáris regresszió esetében egy eredményváltozót (függő) szeretnénk megmagyarázni egy magyarázó (független) változóval, ezzel szemben a többváltozós lineáris regresszió több magyarázó változója közösen magyarázza az eredményváltozót.

Többszörös lineáris regresszió esetében a magyarázó (független) változók lehetnek:

- Korrelálatlan független változók
- Korreláló független változók

Korrelálatlan változók esetén a változók függetlenek egymástól, ami azt jelenti, hogy a kapott regressziós együtthatók egyedi becslését adják az egyes magyarázó változók eredményváltozóra gyakorolt hatásának. Például, amennyiben az egyik független változó 15%-ot magyaráz meg a függő változó varianciájából, míg a másik 11%-ot, akkor összeségében a független változók 26%-ot tudnak megmagyarázni az eredményváltozó varianciájából és a két magyarázó változó független egymástól (2. ábra).

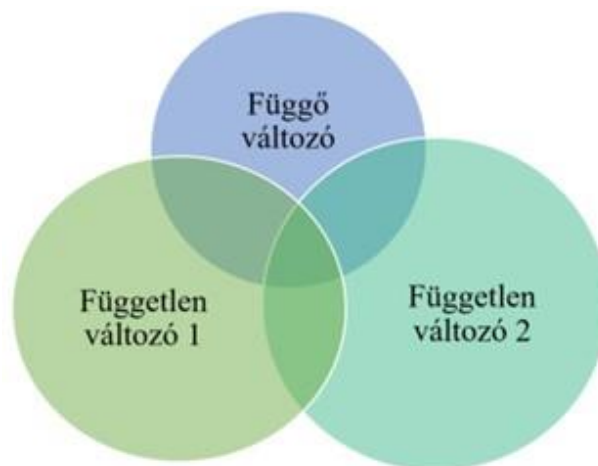
2. ábra: Korrelálatlan független változók ábrázolása

Forrás: Saját szerkesztés, SPILSKI et al. (2018) alapján.

A korreláló független változók nem függetlenek egymástól, ami azt jelenti, hogy az egyes regressziós együtthatóknak az eredményváltozóra gyakorolt hatását nem tudjuk tisztán meghatározni. Ahogyan a 3. ábrán is látható a nem független változók egymással is kölcsönhatásban vannak.

Ebből következően a függő változók egy adott területét/részét mind a két független (magyarázó) változó lefedi. A korreláló független változók esetében ki kell szűrni azokat a változókat, amelyek nem javítják a regresszió-számítás hatékonyságát. A függő változót érdemben nem befolyásoló független változókat több módszerrel is ki lehet szűrni:

- Forced Entry
- Hierarchikus (Blockwise)
- Stepwise módszerek

3. ábra: Korreláló független változók ábrázolása

Forrás: Saját szerkesztés, SPILSKI et al. (2018) alapján.

A Forced Entry módszer alapján az összes általunk kiválasztott független (magyarázó) változó egyszerre bekerül a vizsgálatba. Ezzel szemben a hierarchikus módszer esetében blokkonként a kutató manuálisan dönti el mely független változók kerülnek be és azok milyen sorrendben jelennek meg a modellben. Gazdasági kutatások esetében a Stepwise (lépésenkénti) módszert alkalmazzák a leggyakrabban, mert a hierarchikus módszerrel ellentétben a Stepwise módszer matematikai döntések és kritériumok

alapján veszi be a modellbe vagy hagyja ki a modellből a független (magyarázó) változókat.

A stepwise módszernek három fő típusa van:

- Forward (előre haladó) módszer,
- Backward (hátrafelé haladó) módszer,
- Stepwise (az első kettő kombinációja) (JAMES et al., 2014; BRUCE – BRUCE, 2017)

Stepwise módszer esetében általában az Akaike információs kritérium (AIC, Akaike Information Criteria) kerül alkalmazásra a független változók kiválasztásához. Az AIC érték figyelembe vételével a három stepwise módszer a következőképpen értelmezhető:

- Az előre haladó stepwise esetében először nem tartalmaz a modell független változókat, majd folyamatosan hozzáadásra kerülnek a változók, mindaddig, amíg az AIC értéke javul.
- A hátrafelé haladó stepwise esetén a modell az összes független változót tartalmazza, majd folyamatosan eltávolításra kerülnek azok a változók, amelyek nem járulnak hozzá az AIC érték javulásához.
- A Stepwise módszer kombinálja a két fenti módszert.

2.2.2. A variancia-analízis használata az elemzésben

A variancia-analízis (ANOVA) arra szolgál, hogy az eltérés négyzeteket figyelembe véve, különböző változók hatását vizsgálja. Variancia-analízis esetében beszélhetünk függő és független mintás elrendezésről. A független mintás elrendezés esetében az adatok két különböző csoportból származnak, míg a függő mintás elrendezésnél ugyanazok adatok alkotják mind a két csoportot.

Az ANOVA egyik kiterjesztése a MANOVA (Multivariate analysis of variance – többváltozós variancia-analízis). A MANOVA esetében egyszerre több függő változót vizsgálunk, ellentétben az ANOVA-val, ahol egy függő változó szerepel. A variancia-analízis azt vizsgálja, hogy a független változó hatással van-e a függő

változóra/változókra. Amennyiben a független változó hatással van a függő változóra/változókra, akkor a független változó értékei szerint képzett csoportok átlagai különböznek egymástól (GYULAVÁRI et al., 2017).

3. AZ ÉRTEKEZÉS FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAI

Kutatásom fő célja volt, megvizsgálni az IFRS és a US GAAP, mint két számviteli rendszer közötti különbséget, azaz az eszközök értékelési eljárásai hogyan hatnak a vállalati értékre. Ehhez két vállalati csoport, a DJIA és a DAX index vállalatai számviteli adatait használtam fel, amelyek különböző számviteli rendszert alkalmaznak pénzügyi kimutatásaik elkészítése során. A két számviteli rendszer szabályozása eltér az eszközök valós értékelése vonatkozásában.

A kutatás során törekedtem választ kapni arra a kérdésre, hogy melyik számviteli rendszer bizonyul alkalmasabbnak az eszközök valós értékelésére, és melyik számviteli rendszer mutat ki a piaci értékhez közelebbi értéket a könyveiben? Mindemellett konkrét eszközcsoportok hatását is vizsgáltam a piaci érték mutatók alakulására (P/BV, P/E, P/S).

Az első hipotézis (***H1: Az alkalmazott számviteli rendszer hatással van az eszközök könyv szerinti értékének alakulására***) igazolása érdekében variancia-analízist végeztem, aminek eredményeként megállapítottam, hogy az alkalmazott számviteli rendszer (IFRS és US GAAP) hatással van a vizsgálatban lévő összes eszközcsoport értékének alakulására, mert a vizsgált eszközök mindegyikénél a p-érték kisebb, mint 0,05, ezért elfogadtam a hipotézist.

Mivel a kutatás elején végzett leíró statisztika eredményei alapján megállapítottam, hogy a DJIA index vállalatai magasabb értékű eszközökkel rendelkeznek, mint a DAX index vállalatai, ezért a vállalatok méretének kiszűrése érdekében, az eszközök tényleges értéke helyett az egyes eszközök arányát használtam függő változóként, mert a méretbeli eltérés befolyásolhatja a variancia-analízis eredményét. A arányok vizsgálata alapján megállapítottam, hogy az alkalmazott számviteli rendszer hatással van a pénzeszközök és pénzegenértékesek, valamint az ingatlanok, gépek és berendezések könyv szerinti értékének alakulására (3. táblázat). Ez szintén alátámasztja a szakirodalomban kifejtett jelentős értékelési különbséget az ingatlanok,

gépek és berendezések esetén, továbbá a pénzeszközök és pénzegetértékesek mérlegben történő megjelenítésével kapcsolatos eltérést.

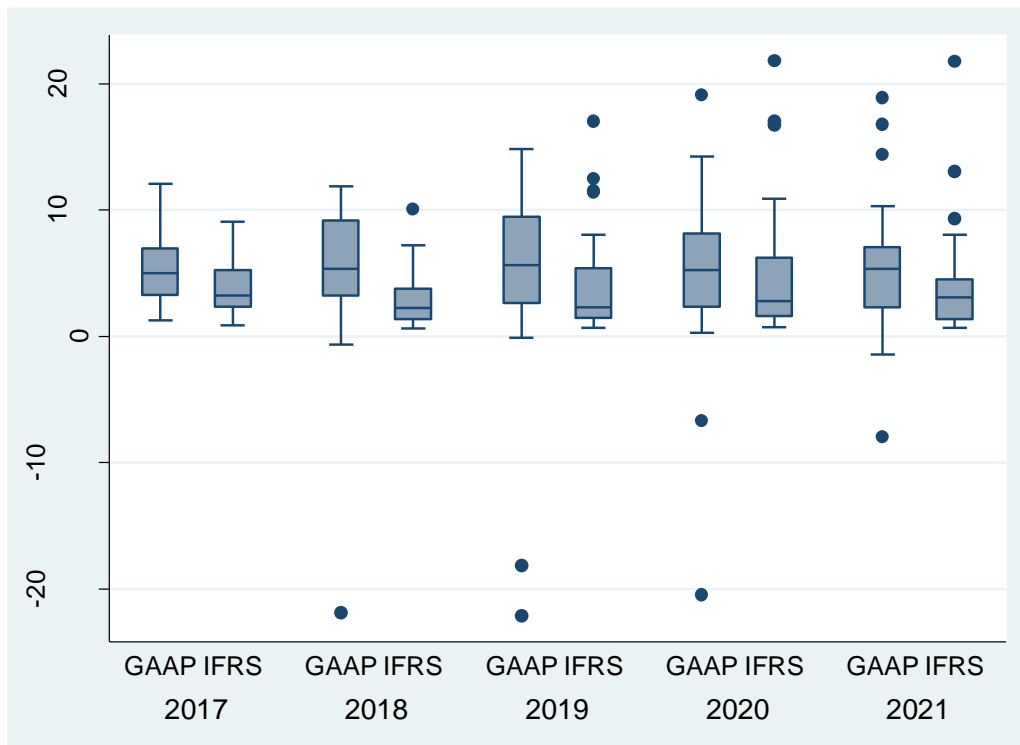
**3. táblázat: Varianciaanalízis eredménye a mutatók esetén
(független változó: a számviteli rendszer)
(df₁ = 1; df₂ = 277)**

Függő változók	Próbastatisztika (F-value)	P-érték	Szignifikancia szint
Pénzeszközök és egyenértékesek / Összes eszköz	0,27	0,000	***
Követelések / Összes eszköz	0,473	0,492	
Készletek / Összes eszköz	0,254	0,615	
Ingatlanok, gépek és berendezések / Összes eszköz	9,099	0,003	**
Befektetett pénzügyi eszközök / Összes eszköz	0,084	0,772	
Immateriális eszközök / Összes eszköz	0,536	0,465	
Üzleti vagy cégérték (Goodwill) / Összes eszköz	0,268	0,605	

Forrás: Saját számítás az R alkalmazással.

A második hipotézist (*H2: A Dow Jones index vállalatainak P/BV értékei magasabbak, mint a DAX index vállalataié*) arra alapoztam, hogy a DJIA index vállalatainak, a US GAAP számviteli szabályoknak megfelelően, szigorúbb eszközértékelési eljárást kell követniük az eszközök valós értékelését tekintve, különösképpen az eszközök felértékelése esetén, mint a DAX index vállalatainak. Ebből következően, a könyv szerinti érték alacsonyabb a piaci értékhez viszonyítva a DJIA index vállalatai esetében. A második hipotézisemet elfogadom, ugyanis a variancia-analízis szignifikáns különbséget mutatott ki az IFRS és a US GAAP számviteli rendszert alkalmazó vállalati csoportok között. Továbbá, a leíró statisztikai elemzés egyértelműen azt mutatja, hogy a US GAAP-et alkalmazó vállalatok magasabb P/BV mutató értékkel rendelkeznek, mint az IFRS-eket alkalmazók. Az is

megállapítható, hogy a US GAAP-et alkalmazó vállalatok P/BV mutatóinak a mediánja minden évben nagyságrendileg magasabb, mint a DAX index vállalataié. A DJIA index vállalatainak medián értéke 2018-ban és 2021-ben meghaladja a DAX index vállalatainak felső kvartilisét is (4. ábra). Feltételezve, hogy a piac jól értékeli, megállapítható, hogy az IFRS-eket alkalmazó vállalatok által kimutatott számviteli érték kisebb mértékben tér el a piaci értéktől.

4. ábra: A P/BV mutató alakulása a DAX és a DJIA indexek vállalatai körében.

Forrás: Saját számítás a STATA alkalmazással.

A harmadik hipotézis (*H3: A számviteli rendszer típusa hatással van a piaci érték mutatók alakulására*) annak feltárására irányult, hogy az alkalmazott számviteli rendszer milyen hatással van a piaci érték mutatókra. A harmadik hipotézis három alhipotézisre bontottam, ahol külön-külön megvizsgáltam a P/BV, P/E és P/S mutatók alakulását a DJIA és DAX indexek vállalatai körében. A kutatók és szakemberek nagyrésze egyetért abban, hogy a P/BV és P/E alakulását nagyban befolyásolja az alkalmazott számviteli rendszer, ugyanis mind az eszközök kezdő és követő értékelése, és mind az eredmény alakulása nagyban eltérhet az alkalmazott számviteli rendszer

miatt. A hipotézis elfogadása vagy elutasítása érdekében regresszió-analízist alkalmaztam, aminek a segítségével megállapítottam, hogy a számviteli rendszer típusa hatással van a P/BV és a P/E mutató értékére. Ez a megállapítás alátámasztja a szakirodalmak többségében tárgyalt és kiemelt hatást. A harmadik hipotézis harmadik alhipotézise, azaz, hogy a számviteli rendszer típusa hatással van a P/S mutatóra, elutasításra került, annak ellenére, hogy a regresszióanalízis eredménye szignifikáns hatást mutat. A két indexben szereplő vállalatok nagysága eltér egymástól, így feltételeztem, hogy a regresszióanalízis eredménye miszerint a számviteli rendszer hatással van a P/S mutatóra inkább a két vállalati csoportban szereplő vállalatok méretbeli eltérése okozza, mintsem az alkalmazott számviteli rendszer. Ennek bizonyítására varianciaanalízist végeztem (4. táblázat), ahol a független változó a méret volt.

4. táblázat: Variancia-analízis eredménye a piaci érték mutatók esetében (független változó: a vállalat mérete)

Pénzügyi mutatók	F-érték	P-érték	Szignifikancia szint
P/BV	0,0619	0,8037	
P/S	4,1903	0,0416	*
P/E	0,109	0,7416	
P/EBITDA	0,000	0,9802	

Forrás: Saját számítás az R alkalmazáson keresztül.

A negyedik és egyben utolsó hipotézis (***H4: Az eszközök értéke hatással van a piaci érték mutatók alakulására***) vizsgálata nem csak arra irányult, hogy a vállalat eszközeinek értéke hatással van-e a piaci érték mutatókra, hanem arra is, hogy mely eszközcsoportok és milyen mértékben vannak hatással a piaci érték mutatók alakulására. Többváltozós regresszió-analízis elvégzésével állapítottam meg, hogy mely eszközcsoportok értéke van hatással a piaci érték mutatók alakulására. Az eszközök, mint független változók szerepeltek a vizsgálatban, és a független változók kollinearitása okozta probléma elkerülése érdekében a stepwise módszert alkalmaztam.

A többváltozós regresszió-analízis eredményét, piaci érték mutatókra lebontva az 5. táblázatban összegzem. A táblázatban látható, hogy a P/BV mutató alakulására az ingatlanok, gépek és berendezések, immateriális eszközök és a pénzeszközök és pénzegegyenértékesek voltak hatással.

5. táblázat: Többváltozós regresszió-analízis eredmények összegző táblázata

Függő változó	Szignifikáns független változók
P/BV mutató	<ul style="list-style-type: none"> - Pénzeszközök és pénzegegyenértékesek - Ingatlanok, gépek és berendezések - Immateriális eszközök
P/E mutató	<ul style="list-style-type: none"> - Pénzeszközök és pénzegegyenértékesek - Követelések - Készletek - Ingatlanok, gépek és berendezések - Befektetett pénzügyi eszközök - Immateriális eszközök - Üzleti vagy cégérték (Goodwill)
P/S mutató	<ul style="list-style-type: none"> - Pénzeszközök és pénzegegyenértékesek - Készletek - Ingatlanok, gépek és berendezések - Befektetett pénzügyi eszközök - Immateriális eszközök

Forrás: Saját szerkesztés

4. AZ ÉRTEKEZÉS ÚJ, ILLETVE ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI

1. Bizonyításra került, hogy az alkalmazott számviteli rendszer hatással van az eszközök könyv szerinti értékének alakulására. A variancia-analízis eredménye alapján megállapítottam, hogy az alkalmazott számviteli rendszer (IFRS és US GAAP) hatással van az ingatlanok, gépek és berendezések és a pénzeszközök és pénzegyenértékesek alakulására, tehát befolyásolhatja a vállalati érték meghatározását is.
2. Megerősítésre került, hogy a vállalatok számviteli értéke eltér a vállalatok piaci értékétől, és a számvitel által kimutatott vállalati érték legtöbb esetben alacsonyabb, mint a vállalat piaci értéke. Kutatásom során beigazolódott, hogy a vizsgálatban szereplő vállalatok P/BV átlaga mind a két vállalati csoport esetében magasabb, mint 3,9, és az esetek többségében 1-nél nagyobb értéket mutat. Ez alapján megállapítható, hogy bizonyos értékokozó tényezőket a számviteli rendszerek nem vesznek figyelembe az eszközök követő értékelése során.
3. Bizonyításra került, hogy a DJIA index vállalatainak P/BV mutatója magasabb, mint a DAX index vállalataié. Ennek oka lehet az is, hogy a DJIA index vállalatai a US GAAP számviteli rendszert alkalmazzák a kimutatásaik elkészítéséhez, ami szigorúbban szabályozza és sok esetben tiltja az eszközök felértékelését, ellentétben a DAX index vállalataival, amelyek az IFRS-eket alkalmazzák a pénzügyi kimutatások elkészítése során. Kutatásom ezen eredményét leíró statisztika számításokkal támasztottam alá.
4. Bizonyításra került, hogy az alkalmazott számviteli rendszer hatással van és befolyásolja a P/BV és P/E mutatók alakulását. A vizsgálat elvégzéséhez regresszió-analízist alkalmaztam, ahol a függő változó az adott piaci érték mutató, míg a független változó a számviteli rendszer típusa volt.
5. Bizonyítást nyert, hogy az alkalmazott számviteli rendszer nincs hatással a P/S mutató alakulására. A regresszió-analízis eredménye szignifikáns hatást mutatott,

de a szignifikáns hatást inkább okozza a vállalati csoportok eltérő mérete, amit variancia-analízissel igazoltam.

6. Bizonyításra került, hogy az immateriális eszközök és az ingatlanok, gépek és berendezések értékének alakulása hatással van a P/BV mutató érték alakulására. A vizsgálatot többváltozós regresszió-analízissel végeztem és megállapítottam, hogy a szakirodalmi feldolgozásban megemlített jelentős különbség a vizsgált eszközök értékelési eljárása következtében a kutatási eredményekben is visszatükröződik.

5. AZ EREDMÉNYEK GYAKORLATI HASZNOSÍTHATÓSÁGA

Dolgozatom arra irányult, hogy megvizsgáljam a két számviteli rendszer (IFRS és US GAAP) közötti különbséget az eszközök értékelési eljárására való hatásuk vonatkozásában.

Kutatásom eredményei alapján egyértelműen kijelenthető, hogy az IFRS-ek előírásai és standardjai nagyobb teret biztosítanak az eszközök valós értéken történő kimutatására és ösztönzik a vállalatokat ezen modellek alkalmazására, amit alátámaszt a P/BV mutató alakulása a DAX index és DJIA index vállalatai esetében.

Az Egyesült Államok számviteli rendszeréért felelős szervek több éves tárgyalást követően sem voltak hajlandóak áttérni az IFRS-ek alkalmazására. Ennek több oka is van, amelyek közül talán az egyik legfontosabb, hogy ha áttérnek a US GAAP használatáról az IFRS-ek alkalmazására, úgy azok a szervezetek, amelyek részt vesznek a US GAAP szabályozásában (FASB és SEC) elveszítenék a kontrollt a vállalatok pénzügyi kimutatásaival kapcsolatos szabályozás felett. Ebből következően, nem tartottam fontosnak javaslatként megemlíteni, az IFRS-ekre történő áttérést az USA esetében. Ugyanakkor érdemes lehet új standardokat megalkotni vagy a meglévő standardokat bővíteni. Ilyen lehet például az ingatlanok, gépek és berendezések valós értéken történő értékelése, ami csökkenthetné az eltérést a piaci érték és a számviteli érték között, mert ez az eszközcsoport képezi a vállalatok eszközállományának jelentős részét.

A US GAAP szigorúbb megközelítése az eszközök valós értéken történő kimutatásával kapcsolatban is számszerűsíthető és megfigyelhető a DJIA index vállalatai körében, a vizsgált öt év során. Annak ellenére, hogy a DAX index vállalatainak nagyrésze is 1-nél nagyobb P/BV mutató értékkel rendelkezik, mégis azok alacsonyabbak a DJIA index vállalataihoz képest. Az IFRS-eket alkalmazó vállalatok esetében kisebb az eltérés a piaci érték és a számviteli érték között.

Az ingatlanok, gépek és berendezések eszközcsoport esetében érdemes lenne lehetővé tenni az átértékelési modell alkalmazását, mert DANIEL et al. (2010) kimutatták, hogy

lennének olyan vállalatok, amelyek alkalmaznák a valós értéken történő értékelést, ha lehetőségük lenne rá.

Szintén javaslom egyes eszközök értékvesztésének visszairására vonatkozó standardok átdolgozását a US GAAP esetében, valamint az értékvesztés visszairására vonatkozó tiltás feloldását, mert az is csökkentené a könyv szerinti érték és a piaci érték közötti különbséget.

Javaslom a US GAAP esetében a kísérleti fejlesztések értékének kimutatását az immateriális eszközök között, mert az ilyen jellegű tevékenységet végző vállalatok magas összegeket fektetnek ezen tevékenységekbe, és idővel azok az árbevételen keresztül megtérülnek.

A két számviteli rendszer értékelési eljárásai különbségeitől eltekintve, meg kell említeni, hogy a piaci érték és a könyv szerinti érték közötti különbség nem kizárólag az eszközök nem valós értéken történő kimutatásának az eredménye. Ebben szerepük lehet a kézzel meg nem fogható eszközök (intangibles) előfordulásának is, amelyeket a számviteli rendszerek nem engednek vagy nem teljes mértékben engednek kimutatni. Ennek az az oka, hogy egyes ilyen eszközök nem felelnek meg az immateriális eszközök fogalmának és értéküket nem lehet megbízhatóan mérni. Ezen túl egyes immateriális eszközök piaci értéken történő kimutatása is nehézséget okozhat, mert sok esetben már a könyvekben kimutatott immateriális eszközök piaci értéke is nehezen mérhető. Erre a problémára javaslom egy konkrét standard kidolgozását, ami a kézzel meg nem fogható eszközök szabályozására irányulna és tágabb lehetőséget nyújtana a vállalatok számára, hogy egy intellektuális eszközökkel bővített mérlegben bemutassák az általuk mért és a számviteli mérlegben nem kimutatott immateriális eszközöket. A bővített pénzügyi helyzet kimutatását a megjegyzésekben lehetne feltüntetni, ezzel szabadabb kezet biztosítva a vállalatok számára, hogy különböző belső becslések és számítások alapján értékeket rendelhessenek a számviteli mérlegben nem szereplő immateriális eszközökhöz. A bővített mérleg megléte nem befolyásolná a megszokott és az eddigi szabályoknak megfelelően elkészített számviteli mérleget, mégis lehetőséget biztosítana számos elemző és befektető számára, hogy nagyobb

rálátással vizsgálhassa a vállalat vagyont. Annak ellenére, hogy az említett eszközök nem mérhetők megbízhatóan, mégis a háttér adatok, információk birtokában megbízhatóbb kalkulációk, becslések készülhetnének, mint azok ismerete nélkül.

A számvitel, mint információs rendszer, törekszik a vállalatok vagyoni, pénzügyi és jövedelmezőségi helyzetének kimutatására. Így a döntéshozók (tulajdonosok, befektetők, hitelezők, állami szervek, stb...) ismeretekhez jutnak a vállalat vagyonára és eredményére vonatkozóan. Egy potenciális befektető számára mérvadó információnak minősül a vállalat pénzügyi helyzetének kimutatása és eredménye. A számvitel által kimutatott vagyonból és eredményből kiindulva történnek meg – különösen a tőzsdén nem jegyzett társaságok esetében – a befektetői döntések megalapozását szolgáló számítások, például ha az a vállalat egy részének vagy egészének a felvásárlására irányul. Ebből következik, hogy rendkívül fontos szempont az alkalmazott számviteli rendszer típusa, ugyanis minden rendszer más-más szabályok, irányelvek, standardok és előírások alapján készíti el a pénzügyi helyzet kimutatásait. Egy szigorúbb és óvatosabb eszköz értékelési eljárást alkalmazó számviteli rendszer esetében hamarabb beszélhetünk – a piaci értékhez képest – túlságosan alul értékelt eszközökről, mint egy „rugalmasabb” számviteli rendszer esetében.

A DJIA index vállalatok nagyon magas P/BV mutatóját a szigorúbb számviteli szabályok alapján készült eszköz értékelési eljárások okozzák, ezzel szemben a DAX index vállalatai kisebb P/BV mutatóját sok esetben a valós értéken történő kimutatásra törekvő számviteli rendszer okozza. A P/BV mutató megmutatja mennyire tér el a piaci érték a könyv szerinti értéktől, ezért egy potenciális befektetőnek figyelembe kell vennie, hogy a mérlegben szereplő eszközök értéke mely számviteli rendszer értékelési eljárásai alapján került meghatározásra. A kutatás eredménye alátámasztja, hogy sokkal inkább nagyobb az eltérés a piaci érték és könyv szerinti érték között a US GAAP-et alkalmazó vállalatok esetében, mint az IFRS-eket alkalmazó vállalatoknál.

Ha elfogadjuk a modern vállalati pénzügyekben elterjedt azon nézetet, hogy a vállalatok hosszú távú céljának a vállalati vagyon, a vállalati érték növelésnek kell

lennie, akkor a vállalatok teljesítményének a mérésében is fontos szerepe van az érték meghatározásának. Ez alapvetően a nem tőzsdei vállalatoknál nagyon fontos, mert esetükben nem áll rendelkezésre a piac által kialakított érték. Az igaz, hogy ha azonos számviteli rendszerben működő vállalatokat akarunk összehasonlítani, akkor ez nem okoz túl nagy problémát, mert minden vállalat közel hasonlóan értékeli az eszközeit. Tehát az értékbeli különbség is összehasonlítható, értékelhető. Abban az esetben viszont, ha két különböző számviteli rendszert alkalmazó vállalat teljesítményét, vagyon növelését akarjuk összemérni, már jelentkezhethet a probléma.

6. IRODALOMJEGYZÉK

1. Arce, M. – More, A. (2010): Empirical evidence of the effect of European accounting differences on the stock market valuation of earnings and book value. *European Accounting Review*. 11(3), pp. 573-599. <https://doi.org/10.1080/09638180220125616>
2. Bruce, P. – Bruce, A. (2017): Practical Statistics for Data Scientists. O'Reilly Media, Inc. ISBN: 9781491952962
3. Gyulavári, T. – Aitev, A. – Neulinger, Á. – Neumann-Bódi, E. – Simon, J. – Szűcs, K. (2017): A marketingkutatók alapjai. Akadémia Kiadó. ISBN: 978 963 059 888 0
4. Hong, P. K. – Paik, D. G. – Smith J. V. D. L. (2018): A study of long-lived asset impairment under U.S. GAAP and IFRS within the U.S. institutional environment. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. 31, pp. 74-89
5. Joos, P. (1997): The stock market valuation of earnings and book value across international accounting systems', Doctoral thesis, UMI.
6. King, R. D. – Langli, J. C. (1998): Accounting diversity and firm valuation. *International Journal of Accounting*. 33(5), pp. 529-68. [https://doi.org/10.1016/S0020-7063\(98\)90012-7](https://doi.org/10.1016/S0020-7063(98)90012-7)
7. James, G – Witten, D. – Hastie, T. – Tibshirani, R. (2013): An Introduction to Statistical Learning: with Applications in R (Springer Texts in Statistics). ISBN 10: 1461471370
8. Newbold, P – Carlson, W. L. – Thorne, B. M. (2020): Statistics for Business and Economics. 9th edition. 800 p. ISBN: 9781292315034
9. Schmidlin, N. (2014): The Art of Company Valuation and Financial Statement Analysis: A Value Investor's Guide with Real-life Case Studies. John Wiley & Sons Ltd, England, 241 p. ISBN-13: 978-1118843093
10. Vernando, A. (2021): Accounting Standards for Fixed Assets of U.S. GAAP and IFRS: COVID-19 Pandemic and Earnings Management Perspectives. *Berkala Akuntansi dan Keuangan Indonesia*. DOI: 10.20473/baki.v6i1SP.27735
11. Wooldridge, J. M (2019): Introductory Econometrics: A Modern Approach. 912 p. ISBN-13:978-1-111-53104-1

Internetes hivatkozás:

1. Soltész-Várhelyi, K. (2019): Módszertani készségfejlesztés, többváltozós statisztikai eljárások. Letöltés helye: https://stathelp.hu/letoltheto/stathelp_LeiroStatisztikak.pdf. Letöltés dátuma: 2023.03.17

7. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

Nyilvántartási szám: DEENK/61/2024.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Hamad, Mirjam

Doktori Iskola: Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10069427

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (7)

1. Váradi, L., **Hamad, M.**: Az intellektuális tőke mérési lehetőségei egy vállalati példán keresztül.
Economica. 15 (1-2), 1-13, 2024. ISSN: 1585-6216.
DOI: <http://dx.doi.org/10.47282/economica/2024/15/1-2/13485>
2. **Hamad, M.**: Az IFRS-ek szerinti követő értékelési modellek a bux index vállalatai körében.
Economica. 14 (1-2), 69-77, 2023. ISSN: 1585-6216.
DOI: <http://dx.doi.org/10.47282/economica/2023/14/1-2/13484>
3. **Hamad, M.**, Soós, R., Tömöri, G.: Kreatív számvitel megítélésének, alkalmazásának vizsgálata.
Economica. 14 (3-4), 23-33, 2023. ISSN: 1585-6216.
DOI: <http://dx.doi.org/10.47282/economica/2023/14/3-4/13488>
4. **Hamad, M.**, Tarnóczy, T.: Efficiency analysis of companies operating in the pharmaceutical industry in the Visegrad countries.
Intellectual Economics. 15 (2), 131-155, 2021. ISSN: 1822-8011.
DOI: <http://dx.doi.org/10.13165/IE-21-15-2-07>
5. **Hamad, M.**, Szekeres, A.: Business valuation by the Mckinsey model, comparison of two different.
Economics & Working Capital. 1 (2), 13-17, 2019. ISSN: 2398-9491.
6. **Hamad, M.**: Valuation of intellectual capital based on Baruch lev's knowledge capital earnings method.
Annals of University of Oradea. Economic science. 28 (1), 134-145, 2019. ISSN: 1222-569X.
7. **Hamad, M.**, Dékán Tamásné, O. I.: Vállalatértékelés egy nemzetközi számviteli környezetben működő társaságnál.
International Journal of Engineering and Management Sciences. 3 (4), 320-331, 2018.
EISSN: 2498-700X.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21791/IJEMS.2018.4.27>.

Konferenciaközlemények (2)

8. Tömöri, G., **Hamad, M.**: A digitális jegybankpénz bevezetésének pénzkeresleti vonatkozásai.
In: Magyar Nemzeti Bank - Debreceni Egyetem kutatási konferencia Fenntartható gazdaság Versenyképesség és digitalizáció. Szerk.: Fenyves Veronika, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2-24, 2022. ISBN: 9789634904014
9. **Hamad, M.**: Using fair value model and revaluation model in the BUX Index companies.
In: Emerging Markets Economics and Business : Contributions of Young Researchers : Proceedings of the 11th International Conference of Doctoral Students and Young Researchers, Universităţii din Oradea este acreditată de CNCSIS, Oradea, 213-223, 2020. ISBN: 9786061021123

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (1)

10. Szekeres, A., **Hamad, M.**: Examination and Comparison of the Profitability of a Company in Two Different Accounting Environments.
Annals of the University of Oradea. Economic Sciences. 29 (1), 305-313, 2020. ISSN: 1222-569X.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2024.02.23.

